

NOVINKA agentury EU pro drogy v Lisabonu

VÝROČNÍ ZPRÁVA ZA ROK 2012: HLAVNÍ TÉMATA 1

Agentura EU pro drogy upozorňuje na složitý trh se stimulanty a přemíru prášků a tabletek

(15. 11. 2012, LISABON) Evropa čelí stále složitějšímu trhu se stimulanty, na němž jsou spotřebitelé konfrontováni s širokou škálou prášků a tabletek. Zatímco hlavními hráči na scéně stimulantů zůstávají kokain, extáze a amfetaminy, konkuruje jim nyní rostoucí počet nových syntetických drog, například katinonů, jedné z největších skupin nových drog, které jsou v dnešní Evropě hlášeny. Sledovány jsou i další stimulanty a objevují se známky dalšího pronikání metamfetaminu na trh. Vývoj na evropském trhu se stimulanty popisuje **Výroční zpráva za rok 2012: stav drogové problematiky v Evropě**, představená dnes **agenturou EU pro drogy (EMCDDA)** v Lisabonu⁽¹⁾.

Z hlediska spotřebitele jsou tyto drogy do jisté míry „zaměnitelnými produkty“, jak říká agentura, přičemž volbu spotřebitelů ovlivňují takové faktory, jako je dostupnost, cena a čistota, které mají též na svědomí nestálý trh. Zpráva rovněž popisuje, jak uživatelé nemusí často ani tušit, co vlastně kupují.

Cecilia Malmströmová, evropská komisařka, do jejíž působnosti spadá centrum EMCDDA, říká: „Stimulační a syntetické drogy hrají na evropské drogové scéně ústřední roli a vytvářejí trh, který se pohybuje rychle, je nestálý a obtížně se kontroluje. Více než kdy dříve jsou mladí lidé vystaveni přemíře prášků a tabletek. Možná si myslí, že vědí, co berou. Možná si myslí, že znají rizika s tím spojená. Přesto údaje z oddělení urgentních příjmů, toxikologických zpráv a léčebných zařízení pro uživatele drog naznačují něco jiného.“

„Při řešení těchto nových výzev,“ dodává **ředitel centra EMCDDA Wolfgang Götz**, „je velice důležité, abychom lépe pochopili zdravotní a sociální dopad vznikajících trendů a abychom rozvíjeli opatření ke snížení poptávky. Pro tento účel je naprosto nezbytná lepší forenzní a toxikologická analýza, stejně jako je třeba proaktivně se zabývat těmi nejvíce ohroženými.“

Kokain – další známky poklesu užívání a zhoršujícího se statusu

Během posledních deseti let se kokain v Evropě etabloval jako nejčastěji užívaná nelegální stimulační droga, ačkoli většina uživatelů se nachází v omezeném počtu západních zemí EU. Kokain někdy v životě vyzkoušelo přibližně 15,5 milionu Evropanů (15–64 let) a asi 4 miliony osob užilo kokain v posledním roce (kapitola 5 tabulka 8). Ačkoli užívání kokainu stále tvoří významnou část problematiky stimulačních drog, dnešní údaje potvrzují analýzu z loňské zprávy, že jeho oblíbenost a image luxusní drogy mohou klesat.

Ačkoli některé země stále hlásí rostoucí spotřebu kokainu, poslední průzkumy jeho užívání odhalují určité pozitivní známky v zemích s vysokými prevalencemi užívání. Například **Dánsko, Irsko, Španělsko, Itálie a Spojené království** – pět zemí s nejvyššími mírami užívání – hlásí určitý pokles v užívání kokainu mezi mladými dospělými (15–34 let) v loňském roce, což je odrazem trendu v **Kanadě a Spojených státech** (kapitola 5 obrázek 10; obrázek GPS-14 část ii). Potenciální uživatelé si tak mohou být více vědomi negativních důsledků, které užívání kokainu provází. Nízká čistota kokainu může také způsobovat, že někteří uživatelé

přecházejí na jiné stimulanty. Z 23 zemí, které poskytují údaje o trendech ohledně čistoty kokainu, jich 20 v letech 2005 až 2010 hlásilo pokles. Index průměrné čistoty kokainu v EU vydávaný centrem EMCDDA klesl v tomto období o 22 % (obrázek PPP-2). Zpráva ukazuje, že počet záchytů kokainu v Evropě stále klesá, přičemž v roce 2010 to bylo přibližně 88 000 záchytů v porovnání se 100 000 v roce 2008 (tabulka SZR-9). Na evropské úrovni je na sestupu i množství zachyceného kokainu. V roce 2006 byl s množstvím 120 tun zaznamenán vrchol a v roce 2010 množství kleslo přibližně o polovinu na 61 tun (tabulka SZR-10) (kapitola 5 tabulka 7). Tento dosti dramatický pokles zachyceného objemu je pravděpodobně odrazem diverzifikace operací při obchodování s kokainem, díky níž jsou opatření proti kokainu náročnější. Může rovněž odrážet změny ve zdrojích pro prosazování protidrogových právních předpisů a prioritách v hlavních zemích, kde záchyty probíhají.

Důkazy o tom, že léčbu kvůli problémům souvisejícím s kokainem vyhledává méně uživatelů drog, také naznačují, že jeho oblíbenost může slábnout. Přibližně 15 % uživatelů drog nastupujících specializovanou léčbu uvádí kokain jako svou hlavní problémovou drogu (obrázek TDI-2 část ii). Poslední údaje o trendech mezi osobami nastupujícími léčbu problémů s kokainem nyní ukazují mírný pokles počtů (obrázek TDI-3 část ii).

Další známky návratu MDMA na trh s extází

Extázi alespoň jednou v životě vyzkoušelo přibližně 11,5 milionu Evropanů (15–64 let) a 2 miliony ji užily v posledním roce (kapitola 4 tabulka 6). Dnešní údaje potvrzují analýzu z loňské zprávy, že MDMA – nejznámější příslušník skupiny drog typu extáze – se vrací⁽²⁾. K tomu dochází po nedostatku MDMA v posledních letech, kdy tablety prodávané jako extáze obsahovaly často jiné látky (např. mCPP, BZP, mefedron). Pokles výroby MDMA byl spojen s úspěšnými opatřeními na omezení zneužívání PMK, chemického prekursoru, který byl nutný k výrobě MDMA. Výrobci ale nyní jako výchozí materiál pro MDMA používají alternativní chemické látky. Ačkoli obsah tablet prodávaných jako extáze zůstává rozmanitý, zdá se, že prášky a tablety obsahující vysoké dávky MDMA jsou stále běžnější.

Metamfetamin dále proniká na evropský trh se stimulanty

Užívání amfetaminů (výraz zahrnující amfetamin a metamfetamin) zůstává v Evropě celkově nižší než užívání kokainu. Amfetaminy již někdy vyzkoušelo přibližně 13 milionů Evropanů (15–64 let) a 2 miliony je vyzkoušely v posledním roce (kapitola 4 tabulka 5). Nejnovější údaje o trendech ukazují, že užívání amfetaminů v posledním roce mezi mladými dospělými (15–34 let) je celkově stabilní nebo klesá (kapitola 4 obrázek 7). Z těchto dvou drog se častěji užívá amfetamin. Nyní se však zdá, že se užívání metamfetaminu, které je v Evropě z historického hlediska nízké a omezuje se převážně na **Českou republiku** a **Slovensko**, šíří dál. Poslední výroční zpráva centra EMCDDA upozornily na rostoucí dostupnost metamfetaminu a jeho zasahování do nového území na severu Evropy, kde jako žádaná stimulační droga částečně nahrazuje amfetamin (**Lotyšsko, Švédsko, Norsko, Finsko**). Kromě toho centrum EMCDDA konstatuje, že známky problémového užívání metamfetaminu hlásily v roce 2010 i **Německo, Řecko, Kypr, Maďarsko a Turecko**, ačkoli odhady byly nízké. Údaje o záchytech zveřejněné dnešního dne naznačují, že výroba roste a že metamfetamin dále proniká na evropský trh se stimulanty. V letech 2005 až 2010 vzrostlo množství metamfetaminu zachyceného v Evropě (25 zemí EU) z přibližně 100 kg přibližně na 600 kg (tabulka SZR-18). Mezitím se počet záchytů metamfetaminu v tomto období více než ztrojnásobil z přibližně 2 200 na asi 7 300. Mezi země, kde došlo k výraznému nárůstu počtu záchytů této drogy v letech 2009 až 2010, patří **Německo, Estonsko, Lotyšsko a Rakousko** (tabulka SZR-17).

Další obavy, které jsou dnes zdůrazněny, se týkají prvních, i když sporadických zpráv o kouření metamfetaminu v Evropě a dostupnosti krystalického metamfetaminu. O kouření metamfetaminu, které je v Evropě stále mimořádně vzácné, je známo, že je obzvláště zdraví škodlivé. Počátkem roku 2013, v reakci na poslední vývoj, centrum **EMCDDA** zahájilo přezkum trendů u této drogy, která způsobila značné problémy mimo Evropu (např. v Austrálii, Japonsku, na Novém Zélandě a v USA).

4-MA – nový stimulant amfetaminového typu nyní sledován v důsledku úmrtí

Evropa zareagovala na rostoucí obavu z užívání stimulační drogy 4-metamfetamin (4-MA) tím, že formálně požádala o šetření zdravotních a sociálních rizik této látky (včetně zapojení organizované trestné činnosti). Posouzení rizik provede tento týden v Lisabonu **vědecký výbor centra EMCDDA** s odborníky z Evropské komise, Europolu a Evropské agentury pro léčivé přípravky. V současné době není ve většině členských států EU tato látka kontrolována právními předpisy pro kontrolu nad drogami (viz společná zpráva)⁽³⁾.

Toto posouzení je druhým stadiem právního postupu o třech krocích, kterým Evropa monitoruje nové drogy a přijímá v souvislosti s nimi opatření. Byla vyvolána úmrtími spojenými s touto látkou v **Belgii, Nizozemsku a Spojeném království** (druhé dvě jmenované země látku kontrolují) a zprávami o záchytech ve 14 evropských zemích. Po jednání bude Evropské komisi a Radě EU předložena zpráva o posouzení rizik, na jejímž základě bude Rada moci rozhodnout, zda drogu podrobí opatřením v rámci kontroly v celé EU.

4-MA patří ke skupině syntetických fenetylaminů a je blízce příbuzná s amfetaminem. Na ilegálním trhu se, jak se zdá, prodává jako amfetamin nebo jako látka s ním smíchaná. To naznačuje, že ačkoli existuje málo důkazů o specifické poptávce po 4-MA, mohou být uživatelé amfetaminu více ohroženi touto drogou, pokud bude dostupnější.

Již více než 50 nových drog odhaleno v roce 2012 – látky rozmanitější a méně známé

V **EU** jsou nové drogy i nadále hlášeny rychlostí přibližně jedné týdně. V roce 2011 bylo poprvé prostřednictvím **systému včasného varování EU (EWS)**⁽⁴⁾ oficiálně ohlášeno celkem 49 nových psychoaktivních látek. To představuje nejvyšší počet látek, které byly kdy hlášeny v jednom jediném roce, a jedná se o nárůst oproti 41 látkám hlášeným v roce 2010 a 24 látkám v roce 2009. A předběžné údaje pro rok 2012 nenaznačují žádný pokles, protože látek bylo odhaleno již více než 50.

Jednou ze dvou největších skupin drog, které monitoruje EWS, jsou syntetické katinony (např. mefedron, MDPV), které účinkují podobně jako kokain (druhou skupinou jsou syntetické kanabinoidy, např. látky obsažené v produktech „spice“)⁽⁵⁾. V roce 2011 stojí za povšimnutí zejména rostoucí počet a rozmanitost hlášených látek. Všechny nové drogy oznámené v loňském roce i látky, které byly zatím oznámeny v roce 2012, byly syntetické.

Společně s rostoucí rozmanitostí v rámci běžnějších skupin nových drog centrum **EMCDDA** odhaluje, že jsou hlášeny méně známé chemické skupiny (viz kapitola 8 obrázek 20 – Ostatní látky). Informuje též, že: „počet produktů obsahujících více psychoaktivních látek zřejmě narůstá,“ přičemž záchyty a zkušební nákupy odhalují vzorky, které obsahují kontrolované i nekontrolované látky. Jedním z příkladů je zjištění obsahu PMMA v produktech prodávaných jako „legal highs“. Tato droga, která je od posouzení rizik v EU v roce 2002 v Evropě kontrolována, nese vysoká rizika předávkování a představuje vážnou hrozbu pro uživatele⁽⁶⁾.

Do dnešního dne, jak uvádí centrum **EMCDDA**, byly údaje o mírách používání těchto látek vzácné, ale vzhledem k tomu, že země nyní provádějí reprezentativní průzkumy zahrnující nové drogy (např. **Irsko, Španělsko, Spojené království**), objevují se předběžné údaje o prevalenci. Zatímco hlášené míry celkového užívání těchto drog zůstávají relativně nízké, existuje potenciál pro zvýšené užívání v některých skupinách. Průzkum **Eurobarometr** z roku 2011 o postojích mladých lidí k drogám odhadl, že v průměru 5 % mladých respondentů (15–24 let) uvedlo, že někdy v životě vyzkoušeli „legal highs“, ačkoli míry se v jednotlivých zemích liší⁽⁷⁾.

Rekordní počet on-line obchodů prodávajících „legal highs“

Dnešní zpráva představuje výsledky rychlého průzkumu centra **EMCDDA** z roku 2012 o on-line prodejcích „legal highs“, který odhalil rekordních 693 on-line obchodů, které údajně prodávají psychoaktivní produkty do zemí **EU** – jedná se o nárůst ze 170 v lednu 2010. Ačkoli žebříček deseti „legal highs“, která jsou on-line nabízena nejčastěji, vedou tři přírodní produkty – kratom, šalvěj a halucinogenní houby, ostatních sedm látek bylo syntetických (viz kapitola 8 tabulka 10).

Rychlý průzkum odhalil výrazný nárůst počtu internetových obchodů, které nabízejí syntetické katinony (např. MDPV, 4-MEC), což naznačuje, že on-line provozovatelé hledají náhradu za mefedron, který je v EU nyní kontrolován. Do dnešního dne se většina nových drog zaměřovala na rekreační uživatele drog. Přesto v některých zemích užívají nové drogy i problémoví uživatelé drog. Zprávy z **Maďarska** ukazují, že uživatelé opioidů užívají injekčně syntetické katinony (mefedron, MDPV) v době nedostatku heroinu.

Nesmí se přehlížet „starší nové“ drogy

S tím, jak se pozornost soustředí na staré zavedené drogy nebo vznik nových látek, etablovala se na trhu řada „starších nových“ drog, které by neměly být přehlíženy, varuje centrum **EMCDDA**. Mezi ně nyní patří GHB, GBL, ketamin, mefedron a PMMA⁽⁸⁾, u kterých jsou hlášena místa vysokého užívání nebo zvýšené dostupnosti. S těmito drogami jsou spojeny negativní účinky na zdraví, včetně závislosti mezi chronickými uživateli, přičemž vyplynuly na povrch nečekané problémy, jako jsou choroby močového měchýře u uživatelů ketaminu. Tento vývoj podtrhuje potřebu, aby systémy informací o drogách jednotlivých zemí byly citlivější vůči vznikajícím trendům a zdravotním problémům týkajícím se těchto látek.

Proaktivní reakce: země navrhuje celou řadu nástrojů pro řešení hrozby vznikajících drog

V celé Evropě je rozvíjena široká škála opatření, která mají snížit poptávku po nových drogách a jejich nabídku (viz kapitola 8). Rychlost, jakou se nové psychoaktivní látky mohou objevovat a být distribuovány, zpochybňuje zavedené legislativní postupy zemí pro kontrolu drog⁽⁹⁾. *Výroční zpráva* popisuje, jak některé země zareagovaly „inovativními změnami svých právních předpisů nebo politik jejich prosazování“ (viz kapitola 1). Zdá se, že hlavním trendem v mnoha zemích je orientace spíše na postihování nabídky než užívání.

Irsko (2010), **Rumunsko** (2011) a **Rakousko** (2012) zavedly nové trestněprávní předpisy, které postihují neoprávněnou distribuci, prodej nebo propagaci nových psychoaktivních látek. Jiné země upravily stávající právní předpisy s cílem posílit nebo zrychlit postupy kontroly drog. Například **Polsko** (2010) upravilo svůj

protidrogový právní předpis tak, aby zakazoval distribuci nových látek, zatímco **Maďarsko** (2010) a **Finsko** (2011) vytvořily komise pro posuzování rizik za účelem informovaného rozhodování. **Spojené království** v roce 2011 a **Maďarsko** v roce 2012 uzákonily nové postupy a staly se tak posledními zeměmi, které na nějakou látku uvalily „dočasnou kontrolu“. Tyto kontroly jsou zaváděny před dalším posouzením rizik spojených s příslušnou drogou a rozhodnutím o trvalých trestech. V posledních letech byly do protidrogových právních předpisů řady zemí zavedeny spíše kontroly chemických rodin látek (generické kontroly) než kontroly jednotlivých látek. Nový vývoj v této oblasti hlásí: **Lucembursko** (2009, syntetické kanabinoidy); **Itálie** (2011, syntetické kanabinoidy a katinony); **Kypr** (2011, syntetické kanabinoidy, katinony, fenetylaminy), **Dánsko** (2012, syntetické kanabinoidy, katinony, fenetylaminy, tryptaminy) a **Francie** (2012, katinony).

Protidrogové právní předpisy ale nejsou jediným prostředkem využívaným ke splnění úkolů, které představují tyto nové látky. Země využívají k řešení této problematiky například i své právní předpisy o léčivých přípravcích a bezpečnosti spotřebitelů. Předpisy o bezpečnosti spotřebitelů vyžadující, aby prodávané zboží bylo přesně označeno v souvislosti se svým očekávaným užitím, byly využity k zabavení produktů „spice“ v **Itálii** a mefedronu označeného jako „koupelové soli“ a „výživa pro rostliny“ ve **Spojeném království** (předtím, než mefedron začal být kontrolován podle protidrogových právních předpisů země).

Do budoucnosti **Evropská komise**, za podpory **členských států EU**, centra **EMCDDA**, **Europolu** a **Evropské agentury pro léčivé přípravky**, pracuje na novém právním předpisu s cílem lépe se zaměřit na vznik nových psychoaktivních látek v EU⁽¹⁰⁾.

Evropská komisařka pro vnitřní věci Cecilia Malmströmová ke zprávě ještě uvedla: „Tato nová analýza centra EMCDDA je obzvláště vítána, jelikož zdůrazňuje problémy s drogami, které sdílíme v celé Evropské unii, a informuje o práci, kterou v současné době vykonáváme s cílem posílit strategický a operativní přístup Evropy k obchodování s drogami a jejich užívání. Překvapila mne zejména rychlost vývoje, jehož jsme v současnosti svědky v oblasti syntetických drog. Myslím si, že je všem jasné, že pokud máme v této oblasti zareagovat účinně, musíme podniknout důrazné a koordinované kroky.“

Poznámky

¹ Výroční zpráva za rok 2012 je k dispozici ve 22 jazycích na adrese www.emcdda.europa.eu/events/2012/annual-report. Údaje uvedené v této zprávě se vztahují k roku 2010 nebo k poslednímu roku, ve kterém byly tyto údaje k dispozici.

Obrázky a tabulky uvedené v této tiskové zprávě je možno nalézt ve Výroční zprávě nebo ve Statistickém věstníku 2012: www.emcdda.europa.eu/stats12.

² Viz www.emcdda.europa.eu/publications/drug-profiles/mdma.

³ Viz www.emcdda.europa.eu/activities/action-on-new-drugs. Viz také společná zpráva o 4-MA zveřejněná dnešního dne.

⁴ Viz www.emcdda.europa.eu/news/2012/2.

⁵ Viz www.emcdda.europa.eu/drug-profiles.

⁶ Viz www.emcdda.europa.eu/publications/risk-assessments/pmma.

⁷ http://ec.europa.eu/public_opinion/flash/fl_330_en.pdf.

⁸ Viz posouzení rizik www.emcdda.europa.eu/publications/risk-assessments.

⁹ Viz www.emcdda.europa.eu/news/2011/12.

¹⁰ Evropská komise pracuje na novém nástroji, který by nahradil rozhodnutí Rady 2005/387/JVV.